

Silvia Sommarberg

YHTEISKUNTAVASTUUN TOTEUTTAMINEN ELÄKEYHTIÖISSÄ

Millaisena sosiaalinen vastuu näkyy
vastuullisuusraporteissa?

TIIVISTELMÄ

Silvia Sommarberg: YHTEISKUNTAVASTUUN TOTEUTTAMINEN ELÄKEYHTIÖISSÄ:
Millaisena sosiaalinen vastuu näkyy vastuullisuusraporteissa?

Kandidaatti-tutkielma

Tampereen yliopisto

Julkinen talousjohtaminen

Maaliskuu 2020

Eläkeyhtiöiden toiminta on sidottu lakiin, ja ne hoitavat Suomessa sosiaaliturvaan liitettyä eläketurvaa. Eläkeyhtiöiden toiminta on yhteiskunnallisesti merkittävää, koska ne vastaavat kansalaisten eläkkeiden turvaamisesta. Ne ovat myös vastuussa kansalaisten eläkevarojen vastuullisesta sijoittamisesta ja eläkkeiden maksusta. Taloudellisen vastuun lisäksi eläkeyhtiöiden toimintaan on yhteiskuntavastuun kautta liitetty myös sosiaalinen ja ympäristövastuu. Eläkeyhtiöiden sosiaalisen vastuun tarkastelu on tärkeää, muun muassa niiden toiminnan yhteiskunnallisen merkittävyyden takia.

Tässä työssä tutkitaan sitä, millaisina yhteiskuntavastuun sosiaalisen vastuun alueet näkyvät eläkeyhtiöiden julkaisemissa vastuullisuusraporteissa, ja miten eri sidosryhmät on pyritty liittämään osaksi yhtiöiden toimintaa. Tutkimuksen teoriaosuus koostuu sidosryhmäteoriasta ja yhteiskuntavastuuseen liittyvästä kirjallisuudesta, jossa keskitytään erityisesti sosiaalisen vastuun osa-alueeseen.

Tutkimuksessa tarkasteltavat yksityiset eläkeyhtiöt ovat Ilmarinen, Varma ja Elo, sekä julkinen eläkelaitos Keva. Nämä yhtiöt ovat julkaisseet vuonna 2018 laajat vastuullisuusraportit toiminnastaan. Tutkimuksen empiirinen osuus koostuu eläkeyhtiöiden vuoden 2018 vastuullisuusraporteista. Vastuullisuusraportteja analysoitiin käyttäen teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jossa yhteiskuntavastuun määritelmä ja jaottelu auttavat rajaamaan aineiston sosiaalisen vastuun alueet.

Analyysissa havaittiin, että yhtiöt ovat sisällyttäneet yhteiskuntavastuun sosiaalisen vastuun osa-alueet: henkilöstö, palvelu, yhteiskunta ja sidosryhmävastuun, osaksi raporttejaan. Raporttien taustalla on nähtävissä GRI-ohjeistuksen käyttö, mutta erityisesti palveluihin liittyen, ovat yhtiöt itse määrittäneet vastuualueen sisällön. Erityisesti sidosryhmiin liittyvä vastuu esittyy sidosryhmävuorovaikutuksen kautta, joka ulottuu eri muodoissa kaikkiin sosiaalisen vastuun osa-alueisiin. Sidosryhmävuorovaikutuksen kautta linkittyvät sosiaaliseen vastuuseen myös taloudellinen ja ympäristövastuu.

Sidosryhmien merkitys nähdään eläkeyhtiöiden raporttien perusteella tärkeäksi, mutta se ei kerro itse sidosryhmien osallisuuden kokemuksista. Jatkotutkimuksia olisi syytä toteuttaa sidosryhmävuorovaikutuksesta myös talouden ja ympäristövastuun osa-alueilla. Myös sosiaalisen vastuun tarkastelu laajemmin, muidenkin kuin vastuullisuusraporttien pohjalta, voisi antaa laajemman ja konkreettisemmän kuvan eläkeyhtiöiden sosiaalisesta vastuusta.

Avainsanat: yhteiskuntavastuu, eläkeyhtiö, sosiaalinen vastuu, sidosryhmäteoria, vastuullisuusraportti

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1 Johdanto	5
2 Teoreettinen viitekehys	7
2.1 Sidosryhmäteoria	7
2.2 Yhteiskuntavastuu	8
2.3 Yhteiskuntavastuun osa-alueet	10
2.4 Sosiaalinen vastuu	12
2.5 Sosiaalisen vastuun jaottelu	13
2.6 Sidosryhmävuorovaikutus.....	15
2.7 Vastuullisuusraportointi	16
3 Tutkimusmenetelmät ja aineisto	18
3.1 Analyysimenetelmät	18
3.2 Aineiston esittely	20
4 Aineiston analyysi	21
4.1 Henkilöstön hyvinvointi vastuullisuuden edistäjänä	21
4.2 Yhteiskunnallinen vastuu ulottuu koko Suomeen	23
4.3 Palveluvastuu ja asiakkaista huolehtiminen.....	25
4.4 Sidosryhmävuorovaikutus sosiaalisen vastuun keskiössä.....	28
5 Johtopäätökset	31
Lähteet	34

Kuvioluettelo:

Kuvio 1. Yhteiskuntavastuun tavoitetasot (Mukaillen Jussila 2010)9

Kuvio 2. Yhteiskuntavastuun osa-alueet (Mukaillen Harmaala & Jallinoja 2013)12

1 JOHDANTO

Eläkeyhtiöt ja niiden toiminta on aiheena tärkeä, ajankohtainen sekä usein esillä myös uutisissa. Aiheen ajankohtaisuus ja siihen liittyvä runsas uutisointi johtaa juurensa Suomessa ja myös maailmanlaajuisesti tapahtuvaan ikärakenteen vinoutumiseen, jossa eläkeikäisiä ihmisiä on koko ajan enemmän, samalla kun työikäinen väestö vähenee. Tämä tarkoittaa sitä, ettei veronmaksajia ole pitkällä aikavälillä tarpeeksi maksamaan eläköityvien ihmisten eläkkeitä. Näin ollen ikärakenteen muutos luo painetta Suomen sosiaaliturvajärjestelmälle, joka yhtä lailla vaikuttaa myös koko eläketurvajärjestelmän toimivuuteen. Eläkeyhtiöt ovat osaltaan vastuussa siitä, että kaikki niiden asiakkaat tulevat saamaan eläkettä sitten, kun on heidän aikansa siirtyä eläkkeelle. Vastuullinen toiminta eläkeyhtiöissä ulottuu kuitenkin muillekin eläkeyhtiöiden toiminnan alueille, kuin pelkästään vastuulliseen taloudenhoitoon.

Suomessa toimii viisi yksityisen sektorin eläkevakuutusyhtiötä: Eläkevakuutusosakeyhtiö Veritas, Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen, Keskinäinen Työeläkevakuutusyhtiö Elo sekä Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma. Nämä yhtiöt vastaavat yksityisen sektorin työntekijöiden ja yrittäjien eläketurvasta. Vuonna 2017 yhtiöissä oli vakuutettuja yhteensä noin 1,8 miljoonaa, joista eläkkeensaajia oli noin 1,1 miljoonaa. (Eläketurvakeskus 2019.) Näiden yhtiöiden lisäksi julkisyhteisöjen eläkevakuuttajana toimii Keva. Keva on Suomen suurin eläkevakuuttaja, jolla on vakuutettuja työntekijöitä ja eläkkeensaajia noin 1,2 miljoonaa. Se huolehtii kaikista julkisen sektorin työntekijöiden eläkkeistä eli kuntien, valtion ja Kelan eläkkeistä sekä myös evankelisluterilaisen kirkon työntekijöiden eläkkeistä. (Keva 2019.) Yhteensä vakuutettuja työntekijöitä ja eläkkeensaajia on hyvin suuri määrä, mikä tarkoittaa, että eläkeyhtiöiden toiminnalla on suuri yhteiskunnallinen merkitys. Ei ole yhdentekevää, miten näin laaja-alaisesti eri ikäluokkiin ja sukupolviin vaikuttavat yhtiöt hoitavat talouttaan tai muita organisaation toiminnan osa-alueita, mikä tekee niiden toiminnan tutkimisesta erityisen tärkeää.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan eläkeyhtiöiden toiminnan vastuullisuutta, käyttäen aineistona eläkeyhtiöiden laatimia vastuullisuusraportteja. Vastuullisuutta yrityksissä ja yhteisöissä on tutkittu laajasti yhteiskuntavastuu-käsitteen kautta, ja tutkimuksessa puhuttaessa vastuullisuudesta ja yhteiskuntavastuusta, tarkoitetaan näillä käsitteillä samaa asiaa. Yleisesti vastuu saa yhteiskunnallisen merkityksen silloin, kun toiminnalla on selkeitä yhteiskunnallisia ulottuvuuksia (Anttiroiko 2004, 22). Tämä pätee myös eläkeyhtiöiden toiminnassa, koska myös niiden toiminnalla on muita kuin pelkkiä yhtiön taloudelliseen kannattavuuteen liittyviä ulottuvuuksia. Lisäksi

vastuullisuuden tutkimisesta tekee mielenkiintoista se, että vuoden 2017 jälkeen tiettyjen kriteerien omaavia yhtiöitä, kuten eläkeyhtiöitä, on EU-direktiivin (2014/95/EU) nojalla määrätty raportoimaan vastuullisuudesta toiminnassaan muillakin kuin pelkästään toiminnan taloudellisilla osa-alueilla.

Työeläkeyhtiöiden toimintaa on aikaisemmin tutkittu erilaisista näkökulmista, muun muassa liittyen eläkevakuutusyhtiöiden tarjoamien palvelujen arvoon, sekä yhteiskuntavastuun näkökulmasta eläkeyhtiöiden sijoitustoiminnan vastuullisuuteen liittyen. Vaikka tutkinnan kohde eli eläkeyhtiöt, on sama, eroavat näkökulmat aiheisiin suuresti. Vastuullisuutta ja erityisesti yhteiskuntavastuuta on tutkittu monesta eri lähtökohdasta katsottuna, esimerkiksi sosiologisista, poliittisista sekä myös taloustieteellisistä näkökulmista. Yksi kattava artikkelikokoelma yhteiskuntavastuusta on Raija Järvisen toimittama ”Yhteiskuntavastuu: Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen”. Yhteiskuntavastuusta on myös maailmalla tehty paljon englanninkielistä tutkimusta, esimerkiksi Roland Bénaboun ja Jean Tirolen teos ”Individual and Corporate Social Responsibility”, käsittelee yritysten yhteiskuntavastuuseen liittyvän sosiaalisen vastuun hyötyjä ja haittoja.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää ja lisätä tietämystä siitä, millaisena yhteiskuntavastuuseen liittyvä sosiaalinen näkökulma näkyy eläkeyhtiöiden vastuullisuusraporteissa, ja erityisesti mitä asioita eläkeyhtiöt korostavat siihen liittyen. Tutkimuskysymyksinä ovat: *”Millaisena yhteiskuntavastuun sosiaalisen vastuun alue nähdään eläkeyhtiöissä ja mitä siihen kuuluu yhtiöiden julkaisemien vastuullisuusraporttien perusteella?”* sekä *”Miten sidosryhmät on pyritty liittämään osaksi yhtiöiden toimintaa?”*. Kiinnostuksen kohteena ovat niin julkiset kuin yksityiset eläkevakuuttajat. Tarkastelu yksityisen ja julkisen eläkejärjestelmän kesken on mielenkiintoista, koska lähiaikoina on ollut paljon keskustelua siitä, miten julkiset eläkkeet siirretään samaan järjestelmään yksityisten eläkkeiden kanssa. Muun muassa Keva ja Elo ovat maininneet vastuullisuusraporteissaan julkisen ja yksityisten järjestelmien mahdollisesta yhdistämisestä, sekä yhdistymiseen liittyvistä haasteista ja mahdollisuuksista.

Tämä tutkimus etenee seuraavasti: johdannon jälkeen, toisessa luvussa käydään läpi tutkimuksen teoreettinen viitekehys, ja kolmannessa luvussa käsitellään tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät sekä esitellään tutkimuksessa käytettävä aineisto. Neljäs luku koostuu aineiston analyysistä. Viides luku on tutkimuksen johtopäätökset ja päätelmät. Tutkimuksen lopusta, päätelmien jälkeen, löytyvät tutkimuksessa käytetyt lähteet.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkimuksen viitekehys koostuu sidosryhmäteorian esittelystä ja yhteiskuntavastuun käsitteen määrittelemisestä, sekä siihen liittyvien osa-alueiden avaamisesta. Sidosryhmäteoria ja yhteiskuntavastuu ovat kiistämättä yhteydessä toisiinsa, minkä vuoksi niitä on otollista tarkastella rinnakkain. Yhteiskuntavastuun osa-alueiden yhteydessä keskitytään sosiaalisen vastuun määrittelyyn, koska tutkimuksessa tutkitaan erityisesti eläkeyhtiöiden sosiaalista vastuuta. Yhteiskuntavastuun jälkeen kerrotaan lyhyesti, mitä on organisaatioiden vastuullisuusraportointi.

2.1 Sidosryhmäteoria

Yhteiskuntavastuun sosiaalista vastuuta tutkiessa on mahdollista huomata sen läheiset yhteydet sidosryhmäteoriaan (Stakeholder theory). Sidosryhmäteorian isänä pidetään Freemania, joka nosti teorian yleiseen tietoisuuteen ensin Yhdysvalloissa, minkä jälkeen teoria on levinnyt ympäri maailmaa (Näsi 1995, 20). Sidosryhmäteoria on moraaliteoria, joka käsittelee ja täsmentää yhtiöiden velvollisuuksia koskien niiden sidosryhmiä (Freeman 2010, 212). Teorian mukaan yhtiöt ovat sosiaalisia instituutioita, joiden toiminnalla on vaikutuksia yhteiskuntaan. Näin ollen yhtiöillä on muitakin velvollisuuksia osakkaiden voiton maksimoinnin lisäksi, minkä vuoksi ajatellaan, että niiden tulee toimia vastuullisesti osana yhteiskuntaa (Manzurul 2006, 208–209). Sidosryhmäteorian vastakohtana nähdään usein osakasteoria (Stockholder theory), jossa yhtiöillä on vastuu ainoastaan osakkaidensa voiton maksimoinnista (Freeman 2010).

Keskeisenä osana sidosryhmäteoriaa on yhtiöiden suhde niiden sidosryhmiin. Tähän liittyy erityisesti se, että yhtiöiden sidosryhmät tulisi huomioida osana yritysten toimintaa. Sidosryhmäteoriaan kuuluu myös, että sidosryhmille tulisi antaa tietoa yhtiöiden toiminnasta, vaikka toimet eivät suoranaisesti vaikuttaisi heihin, tai vaikka heillä ei olisi paljoa valtaa vaikuttaa yhtiöiden toimintaan. Toisena keskeisenä sidosryhmiin liittyvänä huomiona on, että yritysten tulisi löytää keskeiset ja tärkeimmät sidosryhmänsä. Usein sidosryhmiä on monia, joten menestyksekkään yrityksen tulee pystyä priorisoimaan eri sidosryhmien toiveet ja vaatimukset. (Manzurul 2006, 212.) Jotta olisi mahdollista havainnoida tarkemmin, ketkä muodostavat yhtiöiden keskeiset sidosryhmät, pyritään ne luokittelemaan eri kategorioihin. Näitä ryhmiä voivat olla esimerkiksi työntekijät, asiakkaat ja yhtiöiden osakkaat. Usein löydetyt sidosryhmät jaetaan ”ensisijaisiin” ja ”toissijaisiin” sidosryhmiin (Freeman 2010, 211). Ensisijaisiin sidosryhmiin kuuluvat usein muun muassa yhtiöiden asiakkaat, koska yhtiöillä on heihin nähden laajoja velvollisuuksia.

Vastuullisuusraportointi on myös osa sidosryhmäteoriaan pohjautuvaa ajattelua, jonka mukaan sidosryhmille tulisi antaa tietoa myös muiden kuin taloudellisten toimien raportoinnista. Tästä ajatuksesta nousi uusia ohjeita liittyen sosiaalista ja ympäristöä koskevaan raportointiin. (Manzurul 2006, 214.) Vastuullisuusraportointi perustuu yhteiskuntavastuun näkökulmaan yritysten laajentuneista vastuullisuusalueista. Freeman mainitsee teoksessaan (2010, 406), että hän näkee sidosryhmäteorian kehyksinä, joukkona ideoita, joihin monet muut teoriat voidaan johtaa. Yhteiskuntavastuu ja sen kautta myös vastuullisuusraportointi, ovat selkeästi ottaneet vaikutteita sidosryhmäteorian ajatuksesta yhtiöiden laajemmasta vastuullisuudesta, ja liittäneet nämä laajemman vastuullisuuden näkökulmat osaksi yhteiskuntavastuun periaatteita.

2.2 Yhteiskuntavastuu

Yhteiskuntavastuun viitekehys on verrattain nuori ja myös nopeasti kehittyvä tieteenala. Sen juuret ovat 1990-luvulla pidetyssä YK:n konferenssissa, jossa se kehiteltiin kansainvälisessä yhteistyössä eri toimijoiden välillä. Sillä ei ole myöskään vanhaa teoriaperustaa, mikä saattaa olla syy siihen, että yhteiskuntavastuun kehitys on verrattain nopeaa. Kuitenkin tarkasteltaessa yhteiskuntavastuun määritelmiä, on nähtävissä selkeitä yhteyksiä sidosryhmäteorian ideoihin, muun muassa yhtiöiden laaja-alaiseen vastuullisuuden ajatukseen, joka ulottuu myös taloudellisen kannattavuuden ulkopuolelle, sekä liittyen sidosryhmien merkitykseen osana yhtiöiden toimintaa.

Yhteiskuntavastuu (Corporate social responsibility, CSR) on käsitteenä laaja-alainen, eikä sen määrittelylle löydy yhtä ainoaa tapaa. Tästä kertoo myös, että eri konteksteissa sitä kuvaamaan käytetään monia erilaisia käsitteitä kuten yrityksen yhteiskuntavastuu, kestävä kehitys, yritysvastuu sekä yleisesti vain vastuullisuus. Nämä käsitteet eivät kuitenkaan tarkoita aivan samoja asioita, ja erityisesti kestävä kehitys ajatellaan usein kattoterminä eri yhteiskuntavastuun käsitteille. Kestävä kehitys tarkoittaa kykyä tehdä kehitystä, jonka avulla tyydytetään nykyisten sukupolvien tarpeet ilman, että vaarannetaan tulevien sukupolvien mahdollisuus tyydyttää tulevaisuudessa myös heidän tarpeensa (Kates, R. W., Parris, T. M., & Leiserowitz, A. A., 2005). Harmaalan ja Jallinojan (2013) mukaan yhteiskuntavastuu-käsite taas voidaan määritellä yksinkertaisesti niin, että yhteiskuntavastuu tarkoittaa yrityksen ja julkisen vallan välistä suhdetta, sekä niiden työnjakoa kansalaisten ja ympäristön hyvinvoinnin rakentamisessa. Toinen, jokseenkin laajempi määritelmä on, että yhteiskuntavastuu voidaan määritellä toimijan vastuuna yhteiskunnalle eli tilalle, missä se toimii erilaisten toimijoiden kanssa (Anttiroiko 2004, 22). Tässä tutkimuksessa käsitellään erityisesti

yri­ty­sten yhteiskuntavastuuta, niin julkisen kuin yksityisten eläkeyhtiöiden kontekstissa, joten molemmat näkökulmat yhteiskuntavastuuseen korostuvat myös tutkimuksen teoriaosuudessa.

Keskeisenä yhteiskuntavastuuseen liitettyä elementtinä on ollut siihen liittyvä vapaaehtoisuus. Yhteiskuntavastuun määritelmässä ja siihen liittyvässä kirjallisuudessa vapaaehtoisuus korostuu usein, ja yhteiskuntavastuullisen yrityksen odotetaan tekevän enemmän kuin mitä laki niiltä vaatii. Myös Jussila (2010) kirjoittaa teoksessaan, miten yritystä ei voida pitää yhteiskuntavastuullisena, jos sen toiminta perustuu ainoastaan yrityksen ulkopuolelta tuleviin sääntelyihin ja ohjeisiin. Hän myös korostaa, että jos yhteiskuntavastuun sääntelyä alettaisiin ohjata yritysmaailman ulkopuolelta, siitä tulisi yrityksille vieraampi sekä vaikeammin toteutettavissa oleva asia (Jussila 2010, 11). Yhteiskuntavastuun noudattamisen vapaaehtoisuus on mielenkiintoinen pohdittava, koska yritysten vastuullisuuteen, ja erityisesti niiden vastuullisuuden raportointiin, on vuonna 2017 liitetty myös lain nojalla vaatimuksia. Yhteiskuntavastuun keskiössä ei välttämättä enää ole samanlainen vapaaehtoisuus, joka siihen edelleen usein liitetään.

Kuvio 1. Yhteiskuntavastuun tavoitetasot (Mukaillen Jussila 2010)

Lainsäädännön uudistumisen jälkeen edelleenkin yhteiskuntavastuun osa-alueiden toteutumisen tarkasteluun voidaan käyttää pyramidimallia, joka on jaettu neljään tasoon alhaalta ylös: lainsäädäntö ja sitoumukset, sidosryhmien odotuksiin vastaaminen, omaehtoinen vastuullisuuden kehittäminen ja

hyödyntäminen yrityskuvassa. Kuten pyramidissa (Kuvio 1.) esitetään, lainsäädäntö ja sitoumukset ovat yhteiskuntavastuun perustana, mutta edelleen itse yrityksillä on suurin ja merkittävin vastuu omien toimiansa oikeudenmukaisuudesta ja vastuullisuuden edistämisestä. Toinen merkittävä huomio on, että sidosryhmien odotukset yhtiöiden toiminnasta ovat yksi tärkeistä lähtökohdista vastuullista toimintaa käsiteltäessä. (Juutinen 2016, 130.) Sidosryhmien toiveiden kohdalta alkaa niin sanotusti todellinen yhteiskuntavastuun täytöntöönpano yrityksissä, ja lainsäädäntö ja sitoumukset toimivat toiminnan perustana.

2.3 Yhteiskuntavastuun osa-alueet

Yrityksissä yhteiskuntavastuu jaotellaan kolmeen eri osa-alueeseen: taloudelliseen, sosiaaliseen ja ympäristövastuuseen (Elkington 1997; Harmaala & Jallinoja 2013). Taloudellinen vastuu liitetään ehkä helpoiten yritysten vastuualueiden piiriin, koska yritysten toiminnalta odotetaan taloudellisesti tuottavaa toimintaa. Taloudellisen vastuun tarkastelu perustuu erityisesti pitkän tähtäimen toiminnan tarkasteluun, johon kuuluvat yrityksen vakavaraisuus, riskienhallinta sekä osaltaan toiminnan taloudellinen hyöty ja sen jakautuminen eri sidosryhmille (Jussila 2010, 60). Eri yrityksillä vastuualueiden painopisteet voivat vaihdella yhtiön toiminnan tarkoituksesta riippuen, mutta peruseriaatteet pysyvät kuitenkin samana. Esimerkiksi eläkevakuutusyhtiöiden toiminta perustuu laajasti sijoitustoimintaan, joten vastuullinen sijoittaminen on oleellinen osa yhtiöiden toimintaa. Tämä liittyy eläkeyhtiöiden toiminnan vakavaraisuuteen ja niiden kykyyn maksaa asiakkailleen eläkkeitä.

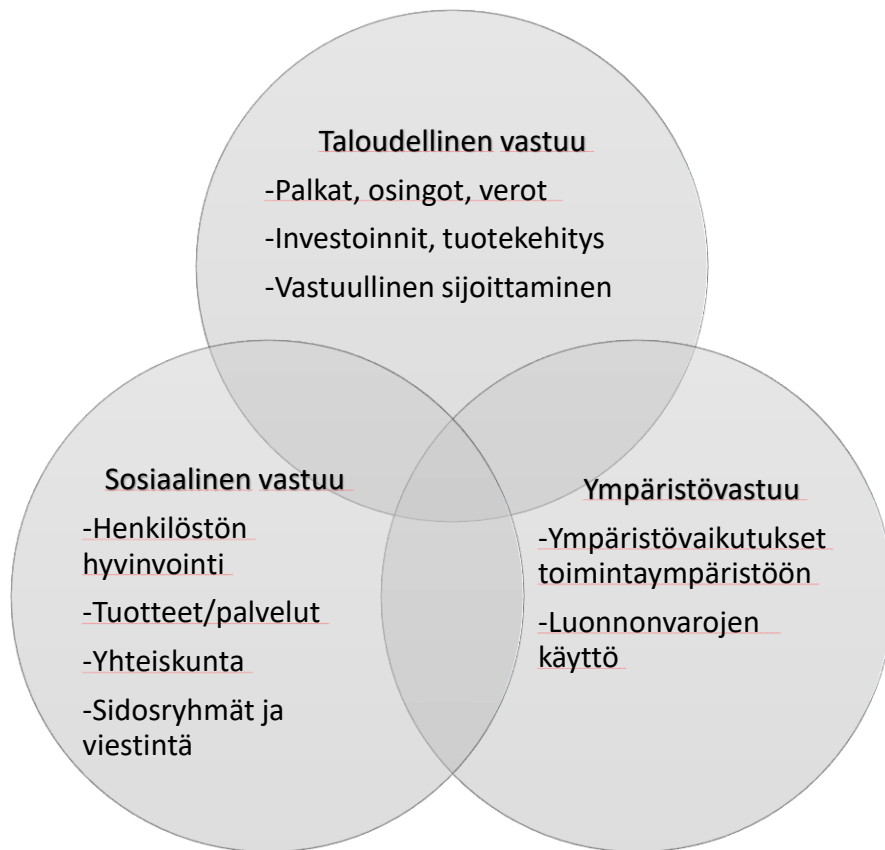
Perinteisen ajattelun eli taloudellisen kannattavuuden lisäksi, taloudellisen vastuun piirissä tarkastellaan myös yrityksen toiminnan vaikutuksia yhteiskuntaan. Taloudelliseen vastuuseen liitetään esimerkiksi sijoitustoiminnan ja laaja-alaisesti koko yrityksen toiminnan vaikutukset ympäristöön. Toinen keskeinen tarkastelun kohde perinteisen voitonjaon lisäksi ovat yhtiöiden vapaaehtoiset kulut. Tällaisia ovat sellaiset kulut, joilla ei ole keskeistä vaikutusta yritysten liiketoimintaan ja niiden menestymiseen markkinoilla. Keskeisimpiä vapaaehtoisuuksia ovat hyväntekeväisyyslahjoitukset. (Jussila 2010, 61.)

Toinen yhteiskuntavastuun osa-alue on vastuullisuus ympäristöstä. Nykyisin ympäristövastuu on mahdollisesti suosituin ja eniten keskittyttä osa-alue yhtiöiden toiminnassa, mikä johtuu ympäristöön liittyvän uutisoinnin ja yleisen keskustelun lisääntymisestä. Yritykset myös kiinnittävät entistä

enemmän huomiota toimintansa ympäristövaikutuksiin. Yleisesti vastuullisuus ympäristöstä tarkoittaa yrityksen toiminnan vaikutusten noteeraamista ja luonnonvarojen kestäväää käyttöä. (Kalpala 2004, 14–15.) Laaja-alaiseen ympäristövastuun tarkasteluun kuuluu myös yritysten yhteistyökumppanien tarkastelu, ja mahdollisten yritysten valmistamien tuotteiden vaikutukset ympäristöön. Ympäristöön itsessään kuuluu niin maaperä, vesistöt, luonnonvarat, päästöt sekä ilmasto (Jussila 2010, 78).

Ympäristövastuu on erittäin laaja käsite nykyään käytävässä keskustelussa yhteiskuntavastuusta. Sen vaikutuksia näkyy niin taloudellisen kuin sosiaalisen vastuun piireissä, sekä se kattaa itsessään jo hyvin laajan alueen yritysten toiminnassa. Ympäristövastuun alueeseen liittyy myös hyvinkin pitkälle kehittyneitä teorioita, joita parannellaan ja kehitetään jatkuvasti. Vastuualue on tärkeä ja yritykset kertovat usein vastuullisuusraportoinnissaan kattavasti toimistaan ympäristön hyväksi ja erityisesti toimista ympäristömuutosta vastaan. Ympäristövastuuseen liittyvään perinpohjaiseen raportointiin liittyy myös, että sen toteutumista seuraavat usein yrityksen toiminnasta kiinnostuneet sidosryhmät. (Jussila 2010, 78.)

Tässä tutkimuksessa keskitytään työeläkeyhtiöiden toiminnan sosiaaliseen vastuuseen, joten siihen paneudutaan tarkemmin tekstin seuraavassa osiossa. Yleisesti sosiaaliseen vastuuseen kuitenkin liittyy niin yrityksen ulkoisia kuin sisäisiä toimia (Euroopan komissio 2001). Yritysten sisällä sosiaalinen vastuu tarkoittaa muun muassa hyvää henkilöstöpolitiikkaa sekä vastuun kantamista työntekijöistä työnantajana. Ulkoisesti sosiaalinen vastuu taas viittaa yritysten toimintaan, joka vaikuttaa myös niiden ulkopuolella tapahtuviin asioihin, kuten yhtiöiden toiminnan vaikutuksiin niitä ympäröivään yhteiskuntaan.

Kuvio 2. Yhteiskuntavastuun osa-alueet (Mukaiillen Harmaala & Jallinoja 2013)

Vaikka yhteiskuntavastuuseen liittyvät kolme osa-aluetta voidaan karkeasti erotella toisistaan, niillä on kuitenkin keskinäisiä riippuvuuksia, ja selkeitä rajoja eri vastuullisuuden alueiden välille on usein vaikea luoda. Kuten kuvio (Kuvio 2.) yhteiskuntavastuun osa-alueista osoittaa, menevät jotkin osa-alueiden kohdat niin sanotusti päällekkäin. Esimerkiksi eläkeyhtiöiden sijoitustoiminnalla voi olla ympäristöön liittyviä vaikutuksia, riippuen sijoitustoiminnan kohteesta. Myös erilaiset osa-alueet, kuten sidosryhmäviestintä, ovat osana kaikkia yhteiskuntavastuun osa-alueita, myös taloudellista ja ympäristövastuuta, koska yhtiöt pyrkivät muun muassa viestittämään laajasti vastuullisuudestaan yhtiöiden eri toimialueilla. Yhteiskuntavastuun laajuuden takia, jonkinlainen erottelu vastuualueiden välillä on kuitenkin syytä tehdä, jotta vastuullisuuden tarkastelua olisi mahdollista toteuttaa yhtenevästi erilaisissa yrityksissä.

2.4 Sosiaalinen vastuu

Sosiaalinen vastuu on yrityksissä laaja ja monta eri ulottuvuutta sisältävä alue. Eri konteksteissa siihen liitetään eri osa-alueita, mutta keskeisenä osana siinä ovat aina ihmiset. Kuten aikaisemmin

mainittiin, sosiaalinen vastuu nykypäivänä käsittää niin yrityksen sisäisiä kuin ulkoisia tekijöitä. Perinteisesti sen avulla pyritään parantamaan henkilöstön hyvinvointiin liittyviä asioita erilaisin keinoin, mutta siihen kuuluu myös muita alueita. Euroopan komissio (2001) kertoo raportissaan, että yhtiöiden sosiaaliseen vastuuseen kuuluu se, että yrityksen voidaan odottaa tarjoavan eettisesti, ympäristöystävällisesti sekä tehokkaasti tuotettuja tuotteita ja palveluita, joita kuluttajat haluavat ja tarvitsevat. Laajasti ajateltuna yritysten sosiaalinen vastuu ulottuu myös yhtiön ulkopuolelle, kuten niiden globaaliin toimintaan esimerkiksi ihmisoikeuksien kautta (Jussila 2010, 16).

Sosiaalinen vastuu esiintyy olennaisesti erilaisena ja eri mittakaavassa riippuen siitä, millainen yritys on kyseessä. Esimerkiksi kansainvälisesti toimivilla yrityksillä sosiaalinen vastuu ulottautuu myös yrityksen seinien ulkopuolelle, kuten paikallisen väestön olojen kohentamiseen. Pohjoismaissa taas yritysten toimintaan vaikuttavat osakseen julkinen valta ja ammattiliitot, joten niiden toimintaa on sosiaalisen ulottuvuuden kautta määritelty laajemmin myös lainsäädännön ja erilaisten sopimusten kautta. Muualla toimivilla yrityksillä nämä asiat liittyvät enemmän vapaaehtoisen toiminnan piiriin. (Harmaala & Jallinoja 2013.)

Euroopan komission laatimassa strategiassa on ohjeita yritysten sosiaalisen vastuun raportointiin. Euroopan komissio on myös osaltaan havainnut, että sosiaalisesta vastuusta on vaikeaa tehdä samoin kriteerein suoritettua vertailua, koska siihen liittyvät osa-alueet ovat vaikeasti havainnoitavissa. Myös Juutinen kertoo teoksessaan (2016), miten sosiaalisen vastuun alue koetaan usein hämmentäväksi, mikä johtuu EU:n julkaisemasta sosiaalisen vastuun ohjeistuksesta, joka sisältää myös talouteen ja ympäristöön liittyviä osa-alueita. Sosiaalisen vastuun raportointiin liittyy maailmanlaajuisesti käytettävä GRI (Global Reporting Initiative) raportointiohje, jota käytetään myös muiden yhteiskuntavastuun raportointialueiden ohjekirjana (Euroopan komissio 2001). GRI-raportointiohjetta käsitellään tarkemmin teoriaosuuden myöhemmässä vaiheessa vastuullisuusraportoinnin yhteydessä.

2.5 Sosiaalisen vastuun jaottelu

Perinteisesti sosiaalinen vastuu jaotellaan neljään osa-alueeseen: henkilöstöön, tuotteisiin, yhteiskuntaan ja yhteistyökumppaneihin eli sidosryhmiin (Harmaala & Jallinoja 2013; Jussila 2010). Kutenkin se, mitä nämä osa-alueet loppujen lopuksi sisältävät, eroavat lähteestä riippuen. Esimerkiksi tietyissä lähteissä tuote -ja palveluvastuu nähdään kokonaan eri osa-alueena sosiaalisen

vastuun ulkopuolella. Tässä tarkastelussa se on kuitenkin liitetty yhdeksi sosiaalisen vastuun osa-alueeksi, koska palvelut ovat olennainen osa eläkeyhtiöiden vastuullista toimintaa. Seuraavaksi käsitellään sosiaalisen vastuun henkilöstö, palvelu, sekä yhteiskunta osa-alueet, jonka jälkeen käsitellään laajemmin sidosryhmiin kohdistuva vastuullisuuden osa-alue.

Henkilöstövastuu tarkoittaa yhteiskuntavastuun näkökulmasta henkilöstön hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Tähän kuuluvia osa-alueita ovat työntekijöiden jakautuminen, työehdot ja työntekijöiden oikeudet, työterveys ja työturvallisuus, oikeudenmukainen palkkaus sekä koulutukseen ja henkilöstön osaamiseen panostaminen (Jussila 2010, 98; UN 2019). Olennaisena osana henkilöstöhyvinvointiin kuuluvat myös tasa-arvo ja yleisesti ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Ihmisoikeudet ulottuvat myös yhtiön ulkoisiin tekijöihin, kuten niiden asiakkaisiin, sekä laajemmin yhtiön toimintaan eri kohteissa. Henkilöstön hyvinvointi ja ihmisoikeudet ovat selkeästi linkittyneitä, ja useat henkilöstön hyvinvointiin liittyvät osa-alueet pätevät myös yleisesti ihmisoikeuksia tarkastellessa. Ihmisoikeudet perustuvat kansainväliseen YK:n ihmisoikeussopimukseen, ja usein verrattuna muihin yhteiskuntavastuun osa-alueisiin, yritykset eivät yritä innovoida uusia käytäntöjä tähän liittyen. (Jussila 2010, 105.)

Tuotevastuu on ihmisoikeuksiin ja hyvinvointiin verrattuna jokseenkin erilainen ja siksi se saatetaan erottaa sosiaalisen vastuun piiristä. Tässä vastuualueessa keskitytään tuotteiden ja palveluiden käytön vaikutuksiin yrityksen asiakkaiden näkökulmasta. Kuitenkin terveysvaikutukset ja laajemmat hyvinvointivaikutukset ovat mukana tuotevastuuta tarkasteltaessa, joten linkkejä hyvinvointiin löytyy myös tästä osa-alueesta. Eläkeyhtiöiden kontekstissa tuotevastuu liittyy erityisesti palveluvastuuseen, mikä tarkoittaa, että yhtiöiden tarjoamat palvelut on järjestettävä vastuullisesti ja asianmukaisesti. Erilaiset yksityisyyteen ja markkinaviestintään kuuluvat osat liitetään myös tuotevastuuseen, joten vastuualue on käsittäen laaja. Erikoisryhmiin kohdistuneet painotukset on myös otettava huomioon tuotevastuun yhteydessä, eli se että tuotteiden ja palveluiden saatavuus on mahdollista ja helppoa, esimerkiksi näkö- ja kuulovammaisille, vanhuksille ja syrjäytyneille (Euroopan komissio 2011).

Yhteiskunnallinen vastuu taas käsittelee yrityksen toiminnan lähialuetta ja sen asiakkaiden lähialuetta. Yhteiskunnallisen vastuun alueesta puhutaan myös yrityksen toimialueen hyvinvointina, ja usein painotus yrityksen tai asiakkaiden lähialueilla on tehtävä (Jussila 2010, 119). Valinta on helppo, jos yritys ja sen asiakkaat toimivat ja sijaitsevat samalla alueella. Valinnasta riippumatta, yhtiöiltä odotetaan toiminnassaan lähialueensa huomiointia. Tällainen toiminta voi olla esimerkiksi lähialueen kehityksen sponsorointi. Euroopan komissio toteaa raportissaan (2001), että yritykset

edistävät yhteisöjen toimintaa ja erityisesti paikallisia yhteisöjä tarjoamalla työpaikkoja, palkkaa ja etuuksia sekä verotuloja. Tämän lisäksi yhtiöt ovat riippuvaisia lähiyhteisöjen hyvinvoinnista, terveydestä ja vakaudesta, joten niiden on kannattavaa edistää myös näitä asioita, esimerkiksi järjestämällä erilaisia koulutusmahdollisuuksia ja sponsoroimalla asukkaiden vapaa-ajan toimintaa.

2.6 Sidosryhmävuorovaikutus

Sidosryhmävuorovaikutus liitetään osaksi yhtiöiden sosiaalista vastuuta, mutta se on mukana myös niin ympäristöä kuin taloutta koskevissa vastuualueissa. Sidosryhmiin liittyvän vastuun keskiössä ovat yritysten pyrkimykset avoimeen vuorovaikutukseen sidosryhmiensä kanssa, sekä hyvien toimintatapojen ja yhteistyön edistäminen niiden toiminnassa (Harmaala & Jallinoja 2013). Yhtiöiden sidosryhmät ovat olennaisesti kiinnostuneita vastuullisuuden jakautumisesta sekä vastuullisuuden edistämisestä yhtiöiden sisällä, joten sidosryhmävuorovaikutus muodostaa yhteiskuntavastuun toteuttamisen ytimen yritysten toiminnassa.

Kaikkien yritysten toiminnan keskiössä on sidosryhmien toiveisiin vastaaminen ja niiden täyttäminen. Tätä ennen niiden on kuitenkin selvitettävä ketkä muodostavat yhtiön keskeiset sidosryhmät, jonka jälkeen tulee varmistaa, että vuoropuhelu ja yhteistyö yrityksen ja sidosryhmien välillä on sujuvaa (Jussila 2010, 125; Juutinen 2016, 134–136). Sidosryhmien tunnistamiseen kuuluu myös havainnointi uusien sidosryhmien löytämiseksi, ja vuoropuhelun sekä yhteistyön luominen uusien kontaktien kanssa. Freemanin (2010, 207) laajasti käytetty sidosryhmän määritelmä on: organisaation sidosryhmä on ryhmä tai yksilö, joka pystyy vaikuttamaan organisaation tavoitteiden saavuttamiseen, tai ryhmä tai yksilö joihin organisaation tavoitteiden saavuttaminen vaikuttaa.

Yhtiöiden sidosryhmiin voivat kuulua: julkishallinto, omistajat, asiakkaat, henkilöstö, yhteistyökumppanit, kilpailijat, media sekä kansalaisjärjestöt. Usein monella sidosryhmällä on yhtiön toimintaan liittyviä samankaltaisia toiveita ja tavoitteita, esimerkiksi useimmiten yhtiöiltä odotetaan tuottavaa ja laadukasta toimintaa toimialueellaan. Kuitenkin eroavaisuuksia tavoitteissa voi esiintyä, kuten yhtiön toimintaympäristön asukkailla voi olla hyvin erilaisia toiveita ja mielipiteitä yhtiön toiminnan merkityksestä alueella. (Jussila 2010, 126.) Sidosryhmäteoriaa mukaillen yritysten tulisi kuitenkin kysyä kaikilta tunnistetuilta sidosryhmiltä heidän odotuksistaan ja toiveistaan yrityksen toimintaan liittyen. Yleisesti yritysten kannattavuus perustuu monen eri sidosryhmän toiveiden täyttämiseen, ja joissain tapauksissa sidosryhmien toiveet saattavat olla ristiriidassa keskenään

(Manzurul, 2006, 214). Tämän lisäksi sidosryhmävuorovaikutuksen nähdään olevan keskiössä muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnissa (Greenwood & Kemoche 2010, 724).

Yhtiöiden yhteiskuntavastuuseen on laajasti yhdistetty niiden toiminnasta kertova viestintä. Yrityksillä on monta eri tapaa viestittää toiminnastaan, kuten avoin tiedottaminen, vuoropuhelu, monitorointi ja yhteistyö (Juutinen 2016, 130). Se miten yritys päättää viestiä toiminnastaan sidosryhmille on yhtiöiden itse päätettävissä. Viestintä liittyy vahvasti yhteiskuntavastuun keskeiseen elementtiin eli aikaisemmin mainittuun sidosryhmävuorovaikutukseen. Yhteiskuntavastuuseen liittyvät toimenpiteet ovat usein sen kaltaisia, että sidosryhmien olisi vaikea tietää toimenpiteiden merkityksistä tai toiminnan tavoitteista ilman, että yritykset raportoisivat niistä. Tämä vuoksi yritysten tulisi raportoida sidosryhmilleen erilaisten toimenpiteiden sisällöistä, tavoitteista ja niiden laajemmista vaikutuksista. Yhteiskuntavastuun viestintään kuuluvat läpinäkyvyys ja tietojen avoimuus, johon voidaan liittää esimerkiksi yritysten vastuullisuusraportit. Vastuullisuusraportit ovat kaikkien vapaasti luettavissa yritysten nettisivuilla.

2.7 Vastuullisuusraportointi

Yhteiskuntavastuun merkitystä ja esiintymistä eläkeyhtiöiden toiminnassa on otollista tarkastella niiden julkaisemien vastuullisuusraporttien kautta. Nykyinen yritysten toiminnassa esiintyvä yhteiskuntavastuu implementoitiin niiden toimintaan vuonna 1999, jolloin valmistui ensimmäinen YK:n julkaisema yritysten vastuullisuusraportointiohjeistus. Tämän pohjalta kehitettiin myöhemmin GRI (Global Reporting Initiative) ohjeistus ja organisaatio, joka vaikuttaa maailmanlaajuisesti yhteiskuntavastuullisuuden kehittämiseen ja siihen liittyvään ohjeistukseen, niin valtioissa kuin yrityksissä. Tänä päivänä 93% maailman 250 suurimmasta yhtiöstä raportoi toiminnastaan tämän ohjeistuksen pohjalta (GRI 2019).

Useimmiten yritysten yhteiskuntavastuun raportointi perustuu GRI-raportointiohjeeseen, mutta yritykset voivat halutessaan käyttää myös muita raportointimenetelmiä. Raportointimenetelmän ja ohjeiden tavoitteena on varmistaa, että tulokset ovat mitattavissa ja vertailtavissa. (Jussila 2010, 114.) Tästä johtuen, jos yritykset ovat päätyneet käyttämään joitain muita ohjeita GRI:n lisäksi, yleensä ne pyritään tekemään yhteneviksi GRI-ohjeiden kanssa. Raportointiohjeet ovat kuitenkin saaneet osakseen myös kritiikkiä, esimerkiksi Hahn ja Lülfs (2013) mainitsevat, että vaikka GRI-ohjeet antavat osviittaa siitä, *mitä* raporteihin pitäisi liittää, se ei kerro *miten* se tulisi tehdä.

Yritykset ovat suorittaneet yhteiskuntavastuuraportointia jo pitkään, mutta vuonna 2017 siihen tuli merkittävä muutos. Vuoteen 2017 asti vastuullisuusraportointi oli vapaaehtoista ja yritykset raportoivat toimistaan omista lähtökohdistaan, mikä saattoi myös johtaa hyvien asioiden korostamiseen ja huonojen asioiden poisjättämiseen raportoinnistaan. Tähän asti Euroopan komissio (2001) oli myös painottanut, miten vastuullisuusraportin tehdessään yritykset investoivat tulevaisuuteensa suorittaessaan vapaaehtoista vastuullisuusraportointia. Kuitenkin vuonna 2017 astui voimaan EU-direktiivi (2014/95/EU), jonka mukaan yli 500 työntekijää omaavat pörssiyhtiöt, pankit ja vakuutusyhtiöt ovat velvollisia raportoimaan talouden lisäksi myös sosiaalisia kysymyksiä ja ympäristöä koskevia asioita, sekä kertomaan yritysten toimista korruption ja lahjonnan kitkemiseksi. Näiden asioiden lisäksi yhtiöiden tulee kertoa lyhyesti liiketoimintamallistaan sekä siihen liittyvistä riskeistä ja niiden hallinnasta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019.)

Lainsäädännön lähestymistapa on edelleen joustava vastuullisuusraporttien sisällön osalta. Tällä on pyritty takaamaan se, että erikokoiset ja eri toimialoilla toimivat yhtiöt pystyvät käyttämään vastuullisuuden raportointiin liittyviä ohjeita hyväkseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019.) Ohjeiden ja lainsäädännön joustavuus luovat haasteita vastuullisuusraporttien vertailulle, mutta toisaalta samalla se voi osoittaa yrityksen kiinnostuksen vastuulliseen toimintaan liittyen, jos raportointi on tehty kattavasti. Yleisesti yritysten yhteiskuntavastuu koetaan kiinnostavaksi ja tärkeäksi yhtiöiden toiminnan alueeksi, minkä vuoksi yritysten vastuullisuusraportointimenetelmiä kehitetään jatkuvasti, ja raportoinnin laajuus eri vastuualueiden osalta kasvattaa merkitystään. Erityisesti yritysten sidosryhmät vaativat entistä enemmän laajaa vastuullisuudenraportointia yritysten toiminnasta.

3 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO

Tutkimuksen avulla on tarkoitus selvittää ja ymmärtää, miten yhteiskuntavastuu on implementoitu eläkeyhtiöiden vastuullisuusraportteihin. Aihealueen rajaamiseksi on tutkimuksessa päädytty tarkastelemaan, miten eläkeyhtiöt ovat liittäneet sosiaalisen vastuun toimintansa eri alueisiin, ja miten yhtiöt ovat liittäneet sidosryhmät osaksi niiden toimintaa. Sosiaalinen vastuu jaotellaan kirjallisuudessa henkilöstöön, tuotteisiin, yhteiskuntaan ja yhteistyökumppaneihin, ja näihin osa-alueisiin kiinnitetään huomiota myös eläkeyhtiöiden vastuullisuusraportteja tutkittaessa. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan vastuullisuusraportoinnin sisällöstä ei ole kovin tarkkoja kriteereitä, minkä vuoksi raportit ja niiden sisältö voivat erota toisistaan huomattavasti. Ottamalla julkisen toimijan Kevan mukaan tarkasteluun, voidaan tarkastella, näkyykö yksityisten ja julkisen toimijan välillä eroavaisuuksia, vai perustuuko vastuullisen toiminnan toteuttaminen samanlaisiin asioihin.

Yhteiskuntavastuu jakautuu kolmeen osioon: taloudelliseen ja sosiaaliseen vastuuseen, sekä ympäristövastuuseen. Erityisesti sosiaalinen vastuullisuus ulottuu myös taloudellisen ja ympäristövastuun osa-alueisiin, koska monet sosiaalisen vastuun piirteet, esimerkiksi yhteiskuntaan ja sidosryhmiin liittyen, ulottuvat myös ympäristö ja taloudellisiin kysymyksiin. Tästä johtuen, raportteja analysoidaan ja käsitellään osittain myös taloudellisen ja ympäristövastuun osa-alueiden osalta.

3.1 Analyysimenetelmät

Tämä tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Keskeisenä osana tutkimusta ovat eläkeyhtiöiden julkaisemat julkiset vastuullisuusraportit, joten kvalitatiivinen tutkimus on sopiva menetelmä tutkimuksen toteuttamiselle. Tämä johtuu myös siitä, että tutkimuksen lähtökohtana on tutkia tutkimuksen kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, eikä tutkimuksessa pyritä määrällisesti mittaamaan asioita. Tutkimuksen aluksi tutustuttiin laajasti aiheesta aikaisemmin tehtyyn tutkimukseen ja niihin liittyviin teorioihin, jotta pystytään saamaan mahdollisimman laaja katsaus aiheeseen ennen tutkimuksen empiiriseen osuuteen siirtymistä. Näin pyritään myös varmistamaan, että tutkimuksen empiirisessä osiossa tehdyt havainnot ovat yhdistettävissä tutkimuksessa käytettävään teoriaan. (Hirsijärvi ym. 2009.)

Tutkimuksen menetelmänä käytetään sisällönanalyysiä, joka mahdollistaa sen, että tutkittavasta aiheesta saataisiin mahdollisimman laaja kuvaus. Sisällönanalyysi toimii usein empiirisen tutkimuksen perustana. Tutkimus perustuu teoriaohjaavaan analyysiin, koska tutkimuksessa käytetty yhteiskuntavastuun teoreettinen tausta tekee rajauksia ja toimii apuna aineiston jaottelussa. Teoriaohjaavaan aineiston analyysiin kuuluu, että aineistoa tarkastellaan aineistolähtöisesti, jonka vaiheet ovat aineiston pelkistäminen, ryhmitteleminen sekä käsitteellistäminen. Näiden vaiheiden jälkeen kuitenkin palataan teorian antamiin viitekehyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tutkimuksen alussa aineistosta etsittiin tutkimuksen kannalta olennaiset asiat eli aineisto pelkistettiin, jonka jälkeen löydetty havainnot luokiteltiin. Laadullisesta aineistosta on tarkoituksenmukaista tehdä jonkinlaista luokittelua, esimerkiksi teemojen pohjalta, jotta olisi mahdollista tutkia eri aihealueiden esiintymistä aineistossa (Tuomi & Sarajärvi 2018). Luokittelu vaiheessa, aineiston redusoinnin aikana poimitut ilmaisut siirrettiin ja ryhmiteltiin omiin luokkiinsa. Pelkistetyistä aineistosta etsittiin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia, jonka pohjalta aineiston käsitteitä ryhmiteltiin niitä kuvaaviin alaluokkiin. Luokittelua ja alaluokkien yhdistelemistä jatkettiin niin pitkälle kuin oli mahdollista. Luokittelun jälkeen aineistosta esiin nousseita havaintoja käsitteellistettiin ja niitä tarkasteltiin laajemmin tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen valossa. Aineiston pääluokat ja teemat johdettiin sosiaalisen vastuun neljän osa-alueen kautta, jotka liittyvät henkilöstöön, yhteiskuntaan, sidosryhmiin ja tuotteisiin/palveluihin.

Aineiston analyysin pääluokissa tarkastellaan seuraavia asioita. Henkilöstövastuun osiossa tarkastellaan henkilöstön hyvinvointia, henkilöstön jakautumista yhtiöissä, esimerkiksi miesten ja naisten osuutta henkilöstöstä, sekä miten ihmisoikeudet huomioidaan yhtiöissä. Yhteiskuntaan kohdistuvan vastuun alueessa aineistosta etsitään eläkeyhtiöiden vaikuttamispyrkimyksiä yhteiskuntaan, esimerkiksi miten eläkeyhtiöt vaikuttavat yhteiskunnan hyvinvointiin tai kehitykseen. Palveluiden osa-alueessa huomio kiinnittyy eläkeyhtiöiden asiakkaisiin. Palveluvastuun osiossa tarkastellaan, miten eläkeyhtiöt järjestävät palveluita asiakkailleen, miten vastuullisuus on liitetty osaksi palveluiden järjestämistä ja miten erityisryhmät on otettu huomioon yhtiöiden toiminnassa. Jokaista vastuualuetta tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota myös siihen, millaisia vuorovaikutuspyrkimyksiä eläkeyhtiöt kohdistavat niiden eri sidosryhmiin. Tähän voivat liittyä esimerkiksi erilaiset kyselyt ja haastattelut yhtiöiden sidosryhmille, sekä eläkeyhtiöiden toimet, joilla ne pyrkivät vastaamaan eri sidosryhmien toiveisiin.

3.2 Aineiston esittely

Tutkimuksessa käytettävä aineisto koostuu työeläkevakuutusyhtiöiden julkaisemista julkisista vastuullisuusraporteista. Suomessa on neljä työeläkevakuutusyhtiötä: Ilmarinen, Elo, Veritas ja Varma. Viidentenä yhtiönä ja tarkastelun kohteena tutkimuksessa on Keva, joka on ainoa julkisen sektorin työeläkevakuuttaja. Julkisen toimijan liittämällä tutkimukseen on mahdollista saada laajempi näkökulma vastuullisuusraporttien tutkimiselle, sekä se antaa mahdollisuuden tarkastella raporttien sisältöä eri näkökulmista. Julkisen sektorin rakenteeseen ja toimintaan kuuluu omalaisensa läpinäkyvyys, jota niiltä ehkä odotetaan vielä enemmän kuin yksityisen sektorin toimijoilta. Tämän takia on mielenkiintoista tutkia, näkyykö tämä eläkeyhtiöiden vastuullisuusraportoinnissa.

Eläkeyhtiöistä Ilmarinen, Elo, Varma ja Keva ovat julkaisseet vuonna 2018 vastuullisuusraportit toiminnastaan. Tutkimuksessa päädyttiin tutkimaan ainoastaan vuoden 2018 raportteja, jotta saadaan mahdollisimman ajankohtaista tietoa yhtiöiden toiminnasta, ja jotta resurssien puitteissa olisi mahdollista käsitellä mahdollisimman montaa, Suomessa toimivaa eläkeyhtiötä. Koska vastuullisuusraporttien ulkonäöstä tai sisällöstä ei ole tarkkaa ohjetta, ei yritysten vastuullisuudesta raportoinnin tarvitse olla esitetty juuri vastuullisuusraportin muodossa. Esimerkiksi eläkeyhtiöistä Veritas on päätenyt julkaisemaan vastuullisesta toiminnastaan verkkosivuillaan ja implementoimalla vastuullisuuteen liittyviä piirteitä vuosiraporttiinsa (Veritas 2018). Yhtiön vastuullisuuden raportointi eroaa huomattavasti muiden eläkeyhtiöiden vastuullisuusraportoinnista, esimerkiksi se on hyvin lyhyt katsaus yhtiön vastuullisuuteen, eikä se ole muiden yhtiöiden tapaan hyödyntänyt GRI-raportointiohjetta. Tästä johtuen Veritasta ei ole otettu mukaan tähän tutkimukseen.

4 AINEISTON ANALYYSI

Tässä tutkimuksessa keskitytään yhteiskuntavastuun sosiaaliseen vastuuseen, ja analyysin pääluvut on jaettu sosiaalisen vastuun neljän eri pääkäsitteen mukaisesti. Sosiaalisen vastuun osa-alueet liittyvät: henkilöstöön, yhteiskuntaan, tuotteisiin ja sidosryhmiin. Eläkeyhtiöiden kontekstissa tuotteet vastaavat eläkeyhtiöiden tuottamia palveluita, koska eläkeyhtiöiden toiminta perustuu palveluiden tarjontaan niiden asiakkaille. Viimeinen alaluku, sidosryhmät, on samalla aineiston analyysin kokoava kappale. Tämä perustuu siihen, että sosiaalinen vastuu, niin kuin myös muut yhteiskuntavastuun osa-alueet, ovat kaikki tavalla tai toisella yhteydessä sidosryhmävuorovaikutukseen.

Yhtenä keskeisenä huomiona, mikä ilmenee kaikissa vastuullisuusraportoinnin sosiaalisen vastuun osa-alueissa, on että eläkeyhtiöiden vastuullisuusraportit perustuvat suureksi osaksi GRI-ohjeistukseen. GRI-ohjeiden hyödyntämisen ja käytön asteen voi tarkastaa vastuullisuusraporttien lopusta, jossa eläkeyhtiöt kertovat myös mahdollisista muista mittareista ja ohjeistuksista, joita on käytetty raporttia tehdessä.

4.1 Henkilöstön hyvinvointi vastuullisuuden edistäjänä

Henkilöstöhyvinvointi on keskeisenä osana sosiaalisen vastuun osa-alueetta, joten jo alkuoletuksena oli, että yhtiöt ovat huomioineet sen keskeisesti vastuullisuusraporteissaan. Tämä tuli myös nopeasti ilmi aineiston tutkimisen alussa. Eläkeyhtiöiden henkilöstö on tärkeä osa yhtiön asiakkaiden palvelukokemusta ja hyvinvoiva työyhteisö on olennaisessa asemassa erityisesti palveluja tarjoavissa yhtiöissä, kuten eläkeyhtiöissä. Työntekijät muodostavat myös yhden merkittävistä eläkeyhtiöiden sidosryhmistä, koska heidän hyvinvoinnillaan on vaikutuksia muidenkin sidosryhmien tyytyväisyyteen sekä ylipäätään laaja-alaiseen yhtiöiden toiminnan sujuvuuteen (Greenwood & Kamoche 2013, 731; Juutinen 2016, 134).

Sitoutunut ja innostunut henkilöstö on avain asiakastyytyväisyyteen ja Varman menestykseen (Varma 2018, 7).

Kaikki toimintamme lähtee osaavasta, motivoineesta ja hyvinvoivasta henkilöstöstä, joka tuottaa parhaat ratkaisut ja palvelut asiakkaidemme tarpeisiin (Ilmarinen 2018, 4).

Henkilöstön työhyvinvointiin, koulutukseen ja yhdenvertaisuuteen on otettu kantaa jokaisen eläkeyhtiön vastuullisuusraportissa (Keva, Ilmarinen, Varma ja Elo). Henkilöstövastuuseen liittyvä raportointi on suoritettu laajasti perustuen GRI-ohjeistukseen, mikä on johtanut siihen, että raportointi on tämän vastuualueen osalta hyvinkin yhtenevää eläkeyhtiöiden välillä. Kuitenkin eroavaisuuksia yhtiöiden välillä löytyy eri asioiden painotuksissa. Esimerkiksi Keva painottaa toimissaan erilaisten kyselyiden ja mittareiden tuottamia tuloksia hyvinvoinnin mittareina, kun taas Varma painottaa raportissaan työterveyttä edistäviä asioita, kuten tiiviimpää yhteistyötä terveydenhuollon kanssa (Varma 2018, 36; Keva 2018, 50).

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuusasiat ovat keskeisenä osana eläkeyhtiöiden henkilöstöön liittyvää raportointia. Ihmisoikeuksien tulisi oleellisesti olla mukana kaikessa eläkeyhtiöiden toiminnassa, ja esimerkiksi tasa-arvo ja henkilöstön monimuotoisuus ovat raporttien perusteella keskiössä, kun tarkastellaan yhtiöiden työntekijöitä. Keva, Ilmarinen, Elo ja Varma ovat liittäneet raportteihinsa taulukot koskien henkilöstön ikäjakaumia, keski-ikää, sukupuolta sekä palkkaeroja miesten ja naisten välillä. Sosiaalisen vastuun raportointiin liittyy keskeisesti sidosryhmien osallistaminen yhtiöiden toimintaan. Näkemyksenä on, että sidosryhmien tulisi pystyä vaikuttamaan heidän elämäänsä vaikuttaviin toimiin. (Greenwood & Kenoche 2013, 725.) Henkilöstöön liittyviä vuorovaikutuspyrkimyksiä ovat esimerkiksi heille suunnatut kyselyt. Elo on vuoden aikana tuottanut yhdenvertaisuuskyselyn henkilöstöllään, josta nousi esille monia kehittämisen kohteita. Kyselyn perusteella nousi esille kritiikkiä, muun muassa liittyen eri ikäisten ihmisten yhdenvertaisuuteen sekä uralla etenemismahdollisuuksiin. (Elo 2018, 44.) Myös Varma on suorittanut kyselyn yhdenvertaisuusasioista keväällä 2018. Yhdenvertaisuuteen on keskitytty myös Kevassa, joka on tehnyt uuden yhdenvertaisuussuunnitelman vuosille 2018–2020.

Keskeisenä kulmakivenä eläkeyhtiöiden toiminnassa on työn tuottavuuden parantaminen ja toiminnan tehokkuuden lisääminen. Eläkeyhtiöt ovat huomanneet toiminnan sähköistymisen, digitalisoitumisen ja robotiikan tuomat muutokset, joihin ne pyrkivät vastaamaan pääosin henkilöstön koulutusta lisäämällä. Myös Varma on liittänyt henkilöstönsä koulutuksen, erityisesti asiakkaiden palvelutarpeiden parempaan täyttämiseen. Keskeisenä vastuullisuuden edistäjänä nähdään toimiympäristön muutoksiin vastaaminen ja niihin sopeutuminen koulutuksen avulla. Yhtiöiden raportoinnissa käy ilmi mahdollinen eläkejärjestelmien yhdistäminen, joka lisää muutostarvetta ja edellyttää sopeutumiskyvyn parantamista erityisesti julkisen toimijan eli Kevan henkilöstöltä, jonka tulee sopeutua yksityisen sektorin toimintatapoihin (Keva 2018, 11).

Tavoitteena on entistä tehokkaampi toiminta. Työt edellyttävät jatkuvaa uudistumista, itsensä kehittämistä ja asiakkuusajattelun korostamista (Keva 2018).

Keskeisiä samankaltaisuuksia on löydettävissä tarkasteltaessa eläkeyhtiöiden henkilöstövastuun osa-alueita, mutta niissä on myös eroja. Yksi merkittävä ero löytyy työturvallisuuden liittyvässä raportoinnissa. Ilmarinen on ainoana työeläkeyhtiönä jättänyt tämän osa-alueen pois raportistaan. Keva ja Varma raportoivat työpaikkojen sairaspöissaoljen vähenemisestä, ja Elo mainitsee uusien menetelmien käyttöönotosta työturvallisuuden ja yleisen hyvinvoinnin parantamiseksi. Tarkastelemalla lähemmin Ilmarisen vastuullisuusraporttia on mahdollista löytää taulukko, josta näkee ”sairaspöissaoljen per henkilö” määrän kasvaneen vuoden 2017 raporttiin verrattuna (Ilmarinen 2018, 40). Yhtiö ei ole myöskään ilmoittanut työtaturmista työpaikalla tai työmatkalla, mikä eroaa muiden yhtiöiden raportoinnista. Tästä voi päätellä, että negatiivisen tuloksen mainitseminen ja sanoittaminen on tahallisesti jätetty pois raportista, jotta siihen ei ehkä kiinnitettäisi suurta huomiota.

4.2 Yhteiskunnallinen vastuu ulottuu koko Suomeen

Vastuu yhteiskunnasta on joiltain osin monimutkainen ja laaja sosiaalisen vastuun osa-alue, koska se liittyy vahvasti myös muihin yhteiskuntavastuun osaa-alueisiin. Tutkimuksessa on päädytty keskittymään erityisesti eläkeyhtiöiden toimiin, joilla ne pyrkivät parantamaan lähialueensa hyvinvointia tai ylipäätään niiden pyrkimyksiin vaikuttaa lähialueeseensa positiivisesti. Yhteiskunnalliseen vastuuseen liittyy erityisesti myös sidosryhmäteoriassa esiin tullut huomio, että koska yritykset ovat sosiaalisia instituutioita, joiden toiminnalla on vaikutuksia niitä ympäröivään yhteiskuntaan, niiden toiminnalla on myös laajempia sosiaalisia tavoitteita (Manzurul 2006).

Keskeisenä osana eläkeyhtiöiden vapaaehtoisia toimia on nuorten avustaminen työmarkkinoille pääsemisessä tai sinne tutustumisessa. Muun muassa Elo ja Varma ovat raporteissaan maininneet osallistumisestaan ”Vastuullinen kesäduuni” -kampanjaan, jonka tavoitteena on antaa nuorille ensikosketus työelämäään. Myös monelle korkeamman asteen opiskelijalle pyritään tarjoamaan ensimmäinen oman alan työpaikka kesän ajaksi. Nuorten työllistymisen helpottamiseen liittyy myös yhteiskunnallisia hyötyjä. Suomessa ja muualla maailmassa on tapahtumassa suuri ikärakenteen muutos, jossa eläkeikäisten määrä on kasvussa, samalla kun työssäkävien määrä vähenee. Eläkeyhtiöt pyrkivät toimillaan vaikuttamaan nuorten työllistymiseen, millä toivotaan olevan

positiivisia vaikutuksia niin itse nuoriin, eläkeyhtiöiden vakavaraisuuteen sekä myös laajemmin suomalaiseen yhteiskuntaan.

Keväällä 2018 tehdyn linjauksen mukaisesti tuemme toimintaa, jolla pyritään ennaltaehkäisemään työkyvyttömyyttä ja pidentämään työuria sekä edesauttamaan nuorten työelämään sijoittumista (Ilmarinen 2018, 18).

Nuorten työllistäminen on yksi keino pidentää suomalaisten työuria niiden alkupäästä ja tähän olemme Elossa panostaneet (Elo 2018, 46).

Erityisesti sidosryhmäteorian valossa eläkeyhtiöiden taloudellinen ja sosiaalinen vastuu linkittyvät toisiinsa, ja sosiaaliset ja taloudelliset toimet yhdessä tekevät yhtiöiden toiminnasta onnistunutta (Freeman 2010, 261). Vastuullisuusraporttien perusteella eläkeyhtiöiden sosiaaliset ja taloudelliset toimet ovat linkittyneitä, koska yksi keskeinen vastuullisuuden edistämiseen liittyvä toimi ovat sponsoroinnit ja lahjoitukset erilaisiin kohteisiin. Esimerkiksi Ilmarinen on järjestänyt kisoja, osallistunut Nälkpäiväkeräykseen sekä lahjoittanut eri säätiöille varojaan. Osaltaan jokainen eläkeyhtiö on suunnannut osan sijoitusvaroistaan lahjoituksina suomalaisille säätiöille ja yhdistyksille, kuten Suomen Punaiselle Ristille ja eri urheiluseuroille. Eläkeyhtiöt ovat raporteissaan huomioineet yhteiskunnallisen merkityksensä, ja esimerkiksi lahjoitukset ja sponsoroinnit liittyvät yhteiskunnallisen vastuun kantamiseen, myös organisaation ulkopuoliseen ympäristöön liittyen.

Lahjoitusten ja sponsorointien lisäksi eläkeyhtiöiden yhteiskunnalliseen vastuullisuuteen liittyy muitakin taloudellisen vastuun osa-alueita. Esimerkiksi eläkeyhtiöiden sijoitustoiminta on laajuudeltaan hyvin merkittävä osa Suomen kansantaloutta, minkä takia niiden sijoitustoiminnan onnistumisella eli vastuullisella sijoittamisella on vaikutuksia koko yhteiskunnan hyvinvointiin. Yhteiskunnallisiin vaikutuksiin liitetään raporteissa myös sukupolvinäkökulma, eli eläkeyhtiöt ovat huomioineet tulevat sukupolvet toiminnassaan, esimerkiksi tarjoamalla kesätyöpaikkoja nuorille ja hoitamalla sijoitustoimintansa niin, että myös tulevat sukupolvet pystyvät aikanaan saamaan tehdystä työstään eläkettä.

Suurin osa Ilmarisen tuloista maksetaan eläkkeinä nykyisille eläkeläisille. On yhtä lailla tärkeää varautua tulevaisuuteen ja huolehtia, että seuraaville sukupolville riittää eläkettä (Ilmarinen 2018, 7).

Vastuullinen sijoittamisen lähtökohta onkin sukupolven yli ulottuvan eläkevastuun hoitaminen (Keva 2018, 22).

Eläkeyhtiöiden yhteiskunnallinen toiminta ja sidosryhmävuorovaikutus ovat raporttien perusteella selvästi linkittyneet toisiinsa. Yhtiöiden toiminnan perustehtävä, eli kansalaisten eläkkeistä huolehtiminen, on linkittynyt yhteiskunnalliseen hyvinvointiin. Juutinen (2016) mainitsee teoksessaan, miten yritysten on mahdotonta toimia yhteiskunnasta eristettynä ja tämä ilmenee myös eläkeyhtiöiden raporteista. Eläkeyhtiöt hoitavat Suomessa lakisääteistä eläkevakuuttamista osana sosiaaliturvaa, joten niiden toiminta on vahvasti sidottu myös lain osalta yhteisen hyvinvoinnin turvaamiseen ja kasvattamiseen. Voidaankin ajatella, että yhtenä valtavana sidosryhmänä eläkeyhtiöissä on suomalainen yhteiskunta, johon niiden toiminnalla on selkeitä vaikutuksia nyt ja tulevaisuudessa, erityisesti yhteiskunnallisen hyvinvoinnin ja talouskasvun näkökulmista.

Lakisääteisen perustehtävämme myötä meillä on suuri vastuu yhteiskunnassamme: huolehdimme työntekijöiden eläketurvasta sekä nykyisten ja tulevien eläkkeensaajien eläkevarojen sijoittamisesta tuottavasti ja turvaavasti (Ilmarinen 2018, 6).

4.3 Palveluvastuu ja asiakkaista huolehtiminen

Eläkeyhtiöiden tuottamat palvelut ovat yhteiskunnallisen toiminnan tavoin selkeässä yhteydessä yhtiöiden sidosryhmävuorovaikutuksen kanssa. Palveluja järjestetään erityisesti eläkeyhtiöiden asiakkaille, jotka muodostavat yhden merkittävimmistä eläkeyhtiöiden sidosryhmistä. Erityisesti yksityisten eläkeyhtiöiden on kilpailtava asiakkaistaan, joten hyvillä, helposti saavutettavissa olevilla ja vastuullisesti järjestetyillä palveluilla on merkittävä vaikutus yhtiöiden menestymiseen ja vastaavasti asiakkaiden tyytyväisyyteen (Juutinen 2016, 134). Vastuullisuusraportointi eläkeyhtiöiden palveluiden näkökulmasta keskittyy raporttien pohjalta toimintatapojen parantamiseen ja asiakastyytyväisyyteen, joita mitataan muun muassa kyselyiden avulla. Toinen keskeinen alue palveluiden vastuulliseen järjestämiseen liittyen on asiakkaiden tietosuojan parantamiseen liittyvät toimet.

Palvelujen digitalisointi esiintyy usein eläkeyhtiöiden vastuullisuusraporteissa. Digitalisoinnilla koetaan olevan positiivisia vaikutuksia niin asiakaspalvelutilanteiden nopeuttamiseen ja parantamiseen kuin myös palveluiden kehittämiseen. Palvelujen laadun kehittäminen on olennainen

osa jokaisen vastuullisesti sekä myös menestyvästi toimivan yhtiön toimintaa, koska usein tuotteiden tai palveluiden laatu merkitsee asiakkaille enemmän kuin esimerkiksi hinta, vaikutus ympäristöön tai brändi (Harmaala & Jallinoja 2013). Erilaiset uudet innovaatiot, kuten robotiikka, pyritään tulevaisuudessa ottamaan entistä paremmin mukaan asiakaspalvelutilanteisiin, ja niiden nähdään parantavan niin henkilöstön kuin asiakkaiden palvelukokemuksia.

Aina asiakas ei edes tiedä, että sujuvan asiointikokemuksen taustalla on robotti (Ilmarinen 2018, 42).

Ilmarinen, Keva, Varma ja Elo ovat hyödyntäneet robotiikkaa ja yleistä palveluiden digitalisointia toiminnassaan ja näiden on muun muassa sanottu nopeuttavan vakuutusten käsittelyaikoja huomattavasti (mm. Elo 2018, 32; Keva 2018, 15). Erityisesti eläkehakemusten käsittelyssä pyritään pitämään käsittelyaika lyhyenä, mikä on olennainen osa yhtiöiden vastuullista asiakastyötä. Toiminnan tehokkuuden parantamisella, jota pyritään kehittämään pääosin palveluiden sähköistämällä, on positiivinen vaikutus asiakastyytyväisyyteen, ja samalla se antaa työntekijöille paremmat mahdollisuudet keskittyä toimintaan ja tilanteisiin, joissa asiakkaiden itsenäinen verkossa toimiminen ei ole mahdollista.

Raporteissa käy ilmi, että asiakastyytyväisyyttä pyritään mittaamaan ja parantamaan erilaisten kyselyiden avulla. Jokainen tarkasteltavana oleva eläkeyhtiö on toteuttanut asiakaskyselyjä erityisesti niiden tuottamiin palveluihin liittyen. Kyselyissä keskiössä olivat muun muassa toiminnan nopeus eli hakemusten käsittelyajat ja asiakaspalvelutilanteen sujuvuus. Esimerkiksi Varma (2018) raportoi, että niiden keskimääräinen hakemusten käsittelyaika on vähentynyt roimasti, ja miten se on myös keskimäärin nopeampi verrattuna muihin alalla toimiviin eläkeyhtiöihin. Muissakin eläkeyhtiöissä palveluiden käsittelyaikaan kiinnitetään erityistä huomiota, esimerkiksi Ilmarisen tyytyväisyys kyselyssä on saatu huomattavasti tulokset edellisvuoteen verrattuna, mihin annettiin selitykseksi yhtiöiden fuusioitumisesta johtuvat toiminnan muutokset (Ilmarinen 2018, 9). Keva taas painottaa, miten asiakkaiden oma-aloitteisuus sähköisiä palveluja käyttämällä varmistaa, että hakemuksia pystytään käsittelemään lyhyemmässä ajassa. (Keva 2018, 15).

Tietojen digitalisoitumiseen liittyen, erilaiset tietosuojaja- ja turvakysymykset ovat yhtenä eläkeyhtiöiden tärkeimmistä vastuualueista. Eläkeyhtiöt ovat samaa mieltä siitä, että asiakkaiden tietojen suojaamiseen on käytettävä erityistä huomiota, koska suuri osa niiden toiminnasta perustuu henkilöasiakkaiden hyvin henkilökohtaisten tietojen käsittelyyn. Yhtiöt ovat myös huomioineet

laajan henkilötietojen päivittäisen käytön riskiksi, mihin yhtiöiden tulee varautua. Tästä johtuen erilaisia vahvan suojautumisen keinoja pyritään kehittämään, ja myös henkilöstön koulutuksen tietosuoja-asioissa koetaan olevan yksi tärkeä asia asiakkaiden henkilötietojen suojaamisessa.

Työeläkevakuuttajalle on ominaista henkilötiedot, joita on säilytettävä hyvin pitkään tai ikuisesti (Keva 2018, 48).

Keskeisenä erona muihin sosiaalisen vastuun alueisiin liittyy palveluvastuuseen osoitettu hyvin vähäinen GRI-raportointiohjeisto. Tästä johtuen yhtiöt ovat raportoineet vastuullisuudestaan omista näkökulmistaan, eikä ohjetta ole sovellettu tai ole pystytty soveltamaan osioissa, joissa puhutaan yhtiöiden vastuusta asiakkaitansa kohtaan. Palveluvastuuseen kuuluu kuitenkin myös asiakkaiden tietoturvallisuuden ja yksityisyyden suojaan liittyviä alueita, joihin GRI-ohjeisto antaa viitekehyksen ja eläkeyhtiöt ovat myös hyödyntäneet sitä raporteissaan. Raporteista käy ilmi, että myös ilman selkeitä GRI-ohjeita, ovat yhtiöt raportoineet huomattavan samankaltaisista asioista asiakkaisiinsa liittyen, kuten aiemmin mainitut palvelujen digitalisoinnin mahdollisuudet ja vakuutushakemusten nopea käsittely. Yleisesti sidosryhmien merkitys osana yrityksen toimintaa riippuu yrityksestä, ja usein yritysten pitää havainnoida ketkä ovat niiden avainsidosryhmiä (Juutinen 2016, 130). Eläkeyhtiössä kokonaisuudessaan vastuu asiakkaista muodostaa merkittävän osan vastuullisuusraporteista, josta voidaan päätellä, että palveluiden vastuullinen järjestäminen sekä asiakkaista huolehtiminen koetaan eläkeyhtiöissä tärkeäksi.

Yhteiskuntavastuuseen liittyvässä kirjallisuudessa ja kansainvälisissä raportointiohjeissa painotetaan, miten palveluiden ja tuotteiden pitäisi vastata asiakkaiden odotuksia, ja miten kaikkien asiakasryhmien tulisi pystyä hyödyntämään yritysten palveluita ja tuotteita (Euroopan komissio 2019). Eläkeyhtiöt eivät ole raporteissaan maininneet, miten ne ovat toiminnassaan ottaneet huomioon erikoisryhmien palvelutarpeet. Tästä herää kysymys, että vaikka palveluiden digitalisoinnin odotetaan nopeuttavan asioiden käsittelyaikoja ja henkilöstöä koulutetaan digitalisoitumisen tuomiin haasteisiin, löytyykö eläkeyhtiöiden asiakkailta tietoa, taitoa tai halua uusien palvelumenetelmien käyttöön. Esimerkiksi Keva on vuonna 2018 suorittanut vastuullisuuden painopisteiden määrittelyn, jossa nousi esille, että palvelujen kehittäminen ja digitalisointi on verrattain alhaalla sidosryhmien päätöksiin vaikuttajana ja, että esimerkiksi hyvä asiakaskokemus koetaan paljon merkittävämpänä tekijänä (Keva 2018, 8). Silti toiminnan kehityksen painopiste eläkeyhtiöiden raportoinnissa näyttää olevan palveluiden sähköistämisen lisäämisessä ja henkilökohtaisten asiakaspalvelutilanteiden vähentämisessä.

4.4 Sidosryhmävuorovaikutus sosiaalisen vastuun keskiössä

Keskeisenä osana eläkeyhtiöiden toimintaa ovat niiden sidosryhmät ja näiden kanssa tehty yhteistyö. Sidosryhmävuorovaikutuksesta on GRI-ohjeissa määritelty selkeät osa-alueet, joita eläkeyhtiöt ovat myös hyödyntäneet raportoinnissaan. Sidosryhmävuorovaikutukseen liittyvää toimintaa löytyy kaikista raportoinnin osa-alueista, joten tässä kappaleessa käsitellään vuorovaikutusta osittain myös taloudellisesta ja ympäristön näkökulmasta. Tämä osoittaa myös sen, että vaikka pyrkimys on tarkastella yhteiskuntavastuun sosiaalista näkökulmaa, liittyvät yhteiskuntavastuun osa-alueet niin läheisesti toisiinsa, että tarkka erittely ei ole aina tarkoituksenmukaista tai edes järkevää.

Sidosryhmien merkitys yrityksille vaihtelee, mutta yleisesti ottaen yritysten sidosryhmiksi ajatellaan ne, joihin yrityksen toiminnalla on vaikutuksia (Juutinen 2016, 129). Eläkeyhtiöiden toiminnalla on laajoja yhteiskunnallisia vaikutuksia, joten niiden sidosryhmiin kuuluu monta eri ryhmää. Raporttien perusteella keskeisiksi sidosryhmiksi lueteltiin pääosin samoja toimijoita: asiakkaat (nykyiset ja tulevat), henkilöstö, työmarkkinajärjestöt, viranomaiset ja päättäjät, muut työeläkealan yhtiöt, oppi ja- tutkimuslaitokset, kansalaisjärjestöt ja media.

Sidosryhmiä ovat kaikki ne tahot, joihin toimintamme vaikuttaa tai joiden toiminta vaikuttaa meihin (Ilmarinen 2018, 17).

Sidosryhmäteorian avulla tulkittuna, eläkeyhtiöt ovat pohtineet ja pyrkineet kartoittamaan niitä eri sidosryhmien toiveita ja vaatimuksia, joita ne toivovat yhtiöiden toiminnalta. Ilmarinen on raportissaan taulukoinut erilaisia sidosryhmävuorovaikutukseen liittyviä odotuksia ja toimenpiteitä, jotka kuvastavat hyvin sitä, miten jokaisessa sidosryhmässä on osana erilaisia päämääriä ja toiveita yhtiön toimintaan liittyen. Pääpiirteittäin kaikkien eläkeyhtiöiden toiminnalta toivottiin samankaltaisia asioita, kuten yleistä avoimuutta eläkeyhtiöiden toiminnassa ja avointa viestintää, läpinäkyvää toimintaa sekä asiantuntemusta. Nämä asiat esiintyivät myös muiden eläkeyhtiöiden raporteissa ja tähän ei vaikuttanut esimerkiksi julkisen ja yksityisten eläkeyhtiöiden erot. Keva kuitenkin painottaa erityisesti raportissaan, että julkisuuslain ja -periaatteen mukaan se raportoi vastuullisuudestaan säännöllisin väliajoin (Keva 2018, 58). Eläkeyhtiöiden julkaisemat vastuullisuusraportit ovat yhtiöiden tapa suorittaa avointa viestintää sidosryhmiensä kanssa. Avoimuudesta kertoo erityisesti vastuullisuusraporttien julkisuus. Avoimeen tiedottamiseen liittyy se, että tiedottaminen on oma-aloitteista ja ennakoivaa (Juutinen 2016, 130). Toiminnan avoimuuteen

pyrkiminen liittyy toiminnan läpinäkyvyyteen, mitä myös sidosryhmät toivovat eläkeyhtiöiden toiminnalta.

Pidämme esimerkiksi tärkeänä, että yhtiöt raportoivat avoimesti toiminnastaan ja kertovat taloudellisten tietojen lisäksi myös hallintotavastaan, vastuullisuusperiaatteistaan, verojalanjäljestään ja monimuotoisuusperiaatteistaan (Ilmarinen 2018, 30).

Haluamme kertoa tavoitteistamme ja toiminnastamme entistä avoimemmin niin Kevan sisällä kuin ulkoisille sidosryhmille (Keva 2018, 5).

Sidosryhmien merkitys näkyy kaikissa yhteiskuntavastuun kolmessa osa-alueessa: taloudellisessa vastuussa, ympäristövastuussa ja sosiaalisessa vastuussa. Loppujen lopuksi vastuullisuusraportointi on tehty pääasiassa sidosryhmiä varten, joten niiden osallisuus on pyritty sisällyttämään myös raportteihin. Eläkeyhtiöt pyrkivät osoittamaan vastuullisuusraportoinnillaan, miten ne ovat toiminnassaan edistäneet vastuullisuuttaan, ja samalla ne raportoivat niiden toimintaan liittyvistä riskeistä sekä näihin varautumisesta. Sidosryhmät liitetään toimintaan mukaan usein erilaisten kyselyiden avulla, joita suunnataan raporttien perusteella eniten yhtiöiden asiakkaille ja henkilökunnalle. Perinteisesti yhtiöt näkevät asiakkaat yhtenä tärkeimmistä sidosryhmistään, minkä vuoksi on ymmärrettävää ja perusteltua, että juuri heille suunnataan paljon kyselyitä (Juutinen 2016, 24). Asiakkaille suunnatut kyselyt koskevat usein palveluiden toimivuutta ja laatua sekä asioita, joita asiakkaat kokevat tärkeimmiksi eläkeyhtiöiden toiminnassa. Henkilökunnalle suunnatut kyselyt koskevat suurimmaksi osaksi heidän työhyvinvointiaan.

Erityisesti eläkeyhtiöissä vastuullinen sijoitustoiminta on monen sidosryhmän tarkkailun kohteena, koska sijoitustoiminnan tuottavuuteen perustuu tulevaisuuden eläkkeiden maksukyky. Tämä käy ilmi myös muiden eläkeyhtiöiden raporteissa, joissa monen sidosryhmän intressi ja kiinnostus keskittyy vastuulliseen sijoitustoimintaan, katkeamattoman toimeentulon turvaamiseen ja yhtiöiden eläkkeiden maksukykyyn. Eläkkeiden maksukykyyn liittyy myös eläkeyhtiöiden yhteiskunnallinen vastuullisuus, joka tuli aikaisemmin tutkimuksessa esille eläkeyhtiöiden yhteiskunnallisen merkittävyyden ja siihen liittyvän vastuullisuuden aihepiirissä.

Kaikkein tärkeimpinä vastuullisuuden osatekijöinä sidosryhmämme pitävät taloudellista vastuuta ja vakavaraisuutta sekä vastuullista sijoittamista (Elo 2018, 9).

Yhteiskunnalliseen vastuullisuuteen liittyvä sidosryhmävuorovaikutus osoittautuu esimerkiksi eläkeyhtiöiden yhteistyönä koulujen ja oppilaitosten kanssa sekä yhteistyönä eläkeyhtiöiden välillä. Yhteistyön tekeminen eri sidosryhmien kanssa on yhtiöiden tapa osoittaa kumppanuutta sidosryhmien kanssa (Juutinen 2016, 131). Kumppanuutta ja vuorovaikutusta pyritään ylläpitämään erilaisten tapahtumien kautta esimerkiksi osallistamalla julkisiin keskustelutilaisuuksiin ja järjestämällä erilaisia kampanjoita. Eläkeyhtiöiden osallistuminen ”Vastuullinen kesätyö” -kampanjaan ja yhteisesti järjestetty keskustelutilaisuus eri sukupolvien taitojen merkityksestä työpaikoilla ovat esimerkkejä toimista, joilla eläkeyhtiöt pyrkivät pitämään dialogia auki eri sidosryhmien kanssa. Toisaalta eläkeyhtiöiden osallistuminen erilaisiin yhteistä hyvinvointia ja tietämystä lisääviin tapahtumiin ja kampanjoihin liittyy myös hyvinvointiyhteiskunnan niiltä odottamiin toimiin.

Yhteiskunnalliseen vastuullisuuteen ja sidosryhmävuorovaikutukseen kuuluvat myös ilmastonmuutokseen liittyvät toimet ja keskustelut kansalaisjärjestöjen kanssa, sekä toimet syrjimättömyyden ja monimuotoisuuden edistämiseksi yhteiskunnassa. Voikin sanoa, että eläkeyhtiöt näyttävät toimillaan esimerkkiä osallistamalla erilaisiin kampanjoihin yhteisen hyvän edistämiseksi yhteiskunnassa. Osallistamalla erilaisiin yhteisen hyvän edistämistapahtumiin ne myös osoittavat sidosryhmilleen yhtiön toimintaan liittyviä arvoja. Esimerkiksi Varma on vuoden 2018 vastuullisuusraportin mukaan Helsinki Pride 2019 -tapahtuman virallinen yhteistyökumppani.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, millaisena sosiaalinen vastuu näkyy eläkeyhtiöiden vastuullisuusraporteissa, ja mitkä asiat siihen liittyen nähdään tärkeinä. Tämän lisäksi aineiston pohjalta tarkasteltiin sidosryhmien merkitystä osana yhtiöiden toimintaa. Tutkimuksessa käytettiin Kevan, Ilmarisen, Elon ja Varman vuoden 2018 vastuullisuusraportteja, joita tutkittiin käyttäen teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Laaja-alaisesti voidaan sanoa, että eläkeyhtiöiden vastuullisuusraportointi perustuu kansainvälisten standardien ja yhteiskuntavastuukirjallisuuden pohjalta tehtyyn raportointiin. Näiden taustalla on mahdollista huomata sidosryhmäteorian luomat periaatteet liittyen eri sidosryhmien huomioimiseen osana yhtiöiden toimintaa. GRI-standardit ovat luoneet selkeät viitekehykset eläkeyhtiöiden vastuullisuudenraportoinnille, mutta erityisesti palvelujen osalta eläkeyhtiöt ovat käyttäneet omia vastuullisuuden määritelmiään. Eläkeyhtiöt ovat myös havainnoineet samankaltaisia palveluvastuun piirteitä, vaikka GRI-ohjetta ei tässä sosiaalisen vastuun alueessa ole paljon hyödynnetty. Tästä voidaan päätellä, että palveluvastuu ja vastuu asiakkaista nähdään melko samanlaisena eläkeyhtiöstä riippumatta.

Kokonaisuudessaan eläkeyhtiöiden sosiaalinen vastuu kattaa suuren osa yhtiöiden toiminnasta. Sosiaalisen vastuun tarkastelu ulottuu osittain myös ympäristövastuun ja taloudellisen vastuun osa-alueille, joka saattaa johtaa juurensa eläkeyhtiöiden perustehtävästä kansalaisten eläkkeiden turvaajana. Tämä tehtävä tuo mukanaan taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristöä koskevia vaatimuksia. Taloudelliset vaatimukset liittyvät eläkevarojen konkreettiseen turvaamiseen, ja ympäristövaatimukset liittyvät muun muassa lähiympäristöstä huolehtimiseen sekä kannanottamiseen yhteiskunnallisiin asioihin kuten ilmastonmuutokseen. Näissä molemmissa on mukana, tavalla tai toisella, yhteiskunnasta ja ihmisistä huolehtiminen, mikä liittyy sosiaalisen vastuun hoitamiseen. Sosiaaliset vaatimukset taas eläkeyhtiöiden toiminnassa liittyvät laajasti sidosryhmien toiveiden täyttämiseen, sekä niistä huolehtimiseen. Tähän kuuluu eläkeyhtiöissä sekä ulkoisia että sisäisiä sidosryhmiä. Eläkeyhtiöiden toiminnan yhteiskunnallisesti merkittävästä tehtävästä johtuen, sosiaalisen vastuun merkitys on ehkä suuremmassa roolissa kuin monessa muussa yhtiössä.

Sosiaalisen vastuun merkitys nousee esille tutkittaessa kaikkia vastuullisuusraportoinnin sosiaalisen vastuun osa-alueita eli henkilöstöä, palveluita, yhteiskuntaa ja sidosryhmiä. Henkilöstövastuu nähdään tärkeänä osana yhtiöiden toimintaa ja siinä keskiössä on erityisesti henkilöstön hyvinvointi. Jos henkilöstö voi hyvin, myös asiakkaille suunnatut palvelut ovat laadukkaita. Henkilöstön

hyvinvointiin halutaan yhtiöissä panostaa esimerkiksi koulutuksen avulla, koska sen uskotaan kasvattavan palveluiden tuottavuutta ja laatua. Henkilöstövastuun ja palveluvastuun välillä onkin aineiston perusteella selkeitä linkityksiä. Palveluvastuun täyttäminen näkyy raporteissa asiakkaiden toiveiden täyttämisenä, sekä yhtiöiden toiminnan tehokkuuden ja laadun parantamisena. Palveluvastuuseen liittyy keskeisesti yhtiöiden toiminnan kehittäminen, mihin palveluiden digitalisointi on otettu vastaukseksi. Erityisesti palveluvastuuta tarkasteltaessa aineistosta nousee esille, miten eläkeyhtiöiden asiakkaitten toiveiden ja eläkeyhtiöiden konkreettisten toimien välillä voi olla ristiriitaisuuksia. Tämä herättää kysymyksen siitä, millaisessa vuorovaikutuksessa eläkeyhtiöt ovat todellisuudessa niiden sidosryhmien kanssa, ja kuinka paljon asiakkaitten toiveet loppujen lopuksi vaikuttavat ja muokkaavat yhtiöiden toimintatapoja.

Punaisena lankana eläkeyhtiöiden vastuullisuusraporteissa kuitenkin on, että sidosryhmät on pyritty liittämään osaksi jokaista sosiaalisen vastuun osa-alueita. Yleisesti sidosryhmien merkitys riippuu yrityksestä ja sen toiminnan kohteesta, ja eläkeyhtiöissä sidosryhmät ovat aineiston perustella niiden toiminnan keskiössä. Sidosryhmäteorian näkökulmasta tarkastellen, on raporteissa pyritty etsimään ja esittämään yhtiöiden tärkeimmät sidosryhmät, sekä näiden havaintojen perusteella on pyritty raportoimaan asioista, joita eläkeyhtiöt haluavat esittää sidosryhmille toiminnastaan. Aineistosta nousee esille myös, miten pelkästä voiton maksimoinnista on siirrytty laajempaan, eri sidosryhmien toiveiden toteuttamiseen sekä toiveisiin vastaamiseen.

Sidosryhmiä on eläkeyhtiöiden toiminnan laajuudesta johtuen monia, mutta ensisijaisiksi sidosryhmiksi on aineiston pohjalta löydettävissä eläkeyhtiöiden henkilöstö ja asiakkaat. Aineiston perusteella on vuorovaikutukseen näiden ryhmien kanssa käytetty erityistä huomiota, muun muassa tekemällä kyselyitä ja erilaisia mittauksia. Muutkin sidosryhmät ja niiden tarpeet on raporttien perusteella pyritty huomioimaan, mutta vuorovaikutusta näiden ryhmien kanssa ei ole tehty yhtä henkilökohtaisella tasolla. Raporteissaan eläkeyhtiöt kertovat, miten niiden vastuullisuus ulottuu koko Suomen yhteiskunnan hyvinvoinnin lisäämiseen, minkä vuoksi yhdeksi suureksi sidosryhmäksi on mahdollista nähdä koko Suomen väestö. Vuorovaikutuksena yhteiskuntaan voidaan liittää julkiset keskustelutilaisuudet, yhtiöiden osallistuminen erilaisiin kampanjoihin ja sponsorointit.

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy on huomioitava, että yhteiskuntavastuuta on tutkittu ainoastaan eläkeyhtiöiden itse julkaisemien vastuullisuusraporttien kautta. Tästä johtuen on mahdollista, että asiat on raporteissa pyritty esittämään mahdollisimman positiivisina, ulkopuolisille raporttia lukeville tahoille. Tähän liittyy on myös noteerattava, että ainoastaan yksi tarkasteltavista yhtiöistä on

suorittanut ulkoisen tarkastuksen vastuullisuusraportilleen. Laajemman ja konkreettisemmän kuvan saamiseksi eläkeyhtiöiden yhteiskuntavastuun ja sosiaalisen vastuun toteutumisesta olisi tärkeää tarkastella yhtiöiden toimintaa myös vastuullisuusraporttien ulkopuolelta, esimerkiksi haastattelujen avulla.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista perehtyä laajemmin sidosryhmävuorovaikutukseen eläkeyhtiöissä. Erityisesti eläkeyhtiöiden asiakkaiden näkemys yhtiöiden vuorovaikutuspyrkimyksistä olisi mielenkiintoinen tutkittava, varsinkin näkyvätkö ja muokkaavatko asiakkaiden toiveet konkreettisesti eläkeyhtiöiden toimintaa. Sidosryhmien merkitys nousi usein esille sosiaalisen vastuun osa-alueissa, joten sen laajempi tutkiminen myös talouden ja ympäristövastuun näkökulmasta voisi olla tärkeää. Yhteiskuntateoriakirjallisuudessa usein esiintyy, miten sidosryhmät vaativat yhtiöiltä vastuullista toimintaa ja niistä raportointia, joten tätä olisi mielenkiintoista tutkia myös eläkeyhtiöiden kontekstissa, ehkä juuri niiden asiakkaiden näkökulmasta. Sosiaalisen vastuun tarkastelu konkreettisemmin eläkeyhtiöiden toiminnassa olisi myös mielenkiintoinen tutkittava, ja tätä voisi tutkia käyttäen laajempaa aineistoa vastuullisuusraporttien lisäksi, esimerkiksi muiden yhtiöiden julkaisemien tiedotteiden kautta ja haastatteluilla.

LÄHTEET

- Anttiroiko, A. (2004). Yhteiskuntavastuu ja sen määrittelyprosessi. Teoksessa Järvinen, R. (toim.) *Yhteiskuntavastuu: Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen* (s. 16–60). Tampere: Tampere University Press.
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with Forks: the triple bottom line of the 21st century business*. Oxford: Capstone Publishing Limited.
- Eläketurvakeskus. (2019). Työeläkevakuutusyhtiöt. Haettu osoitteesta <https://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elakejarjestelman-hallinto-ja-valvonta/elakejarjestelma-toimijat/tyoelakevakuutusyhtiot/>, 6.11.19
- Euroopan unionin virallinen lehti. (2014). *Muun kuin taloudellisen tiedon direktiivi 2014/95/EU*. Haettu osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0095&from=EN>, 10.12.2019
- Freeman, R. Edward. *Stakeholder Theory : the State of the Art* . Cambridge: Cambridge University Press. Print.
- Comission of the European communities. (2001). *Green Paper: Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility*. DOC/01/9. Haettu osoitteesta https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_9, 20.11.19
- Greenwood, Michelle. & Ken Kamoche. (2013). *Social Accounting as Stakeholder Knowledge Appropriation*. *Journal of Management & Governance* 17.3 (2013): 723–743. Web.
- GRI (2019). Haettu osoitteesta <https://www.globalreporting.org/Pages/default.aspx>, 25.11.19
- Hahn, R. & Lülfs, R. 2013. *Legitimizing negative aspects in GRI-oriented sustainability reporting: A qualitative analysis of corporate disclosure strategies*. *Journal of Business Ethics*.
- Harmaala, M-M. & Jallinoja, N. (2013). *Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta*. Helsinki: Sanoma Pro.
- Hirsijärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., & Sinivuori, E. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p. ed.). Helsinki: Tammi.
- Juutinen, S. (2016). *Strategisen yritysvastuun käsikirja* (1. painos.). Helsinki: Talentum Pro.
- Jussila, M. (2010). *Yhteiskuntavastuu. nyt*. Helsinki: Infor.
- Keva. (2019). Tietoa Kevasta. Haettu osoitteesta <https://www.keva.fi/tama-on-keva/keva/>, 16.10.19
- Kates, R. W., Parris, T. M., & Leiserowitz, A. A. (2005). *What is sustainable development? Environment*, 47(3), (s.8–21). Haettu osoitteesta <https://libproxy.tuni.fi/login?url=https://search.proquest.com/docview/224017338?accountid=14242>, 29.11.2019

Kalpala, A. (2004). Johdantopuheenvuoro. Teoksessa Järvinen, R. (toim.) *Yhteiskuntavastuu: Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen* (s. 13–16). Tampere: Tampere University Press.

Manzurul, A. (2006). Stakeholder theory. Teoksessa Hoque, Zahirul. *Methodological Issues in Accounting Research: Theories, Methods and Issues* (s. 207–222). London: Spiramus.

Näsi, J. (1995) *Understanding stakeholder thinking*. Jyväskylä LSR-Julkaisut Oy.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos. ed.). Helsinki: Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2019). Vastuullisuusraportointi. Haettu osoitteesta <https://tem.fi/vastuullisuusraportointi>, 16.10.19

UN (2019). Social Sustainability. Haettu osoitteesta <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/our-work/social>, 3.12.19

Vastuullisuusraportointi

Elo. (2018). *Vuosi ja vastuu 2018*. Haettu osoitteesta https://www.elo.fi/-/media/files/yhtioasiat/tulos-ja-taloustieto/2019/elo_vuosijavastuu2018.ashx, 16.10.2019

Keva. (2018). *Vastuullisuusraportti*. Haettu osoitteesta https://www.keva.fi/globalassets/2-tiedostot/tama-on-keva--tiedostot/vastuullisuusraportti_2018.pdf, 16.10.2019

Ilmarinen. (2018). *Vastuullisuusraportti 2018*. Haettu osoitteesta https://www.ilmarinen.fi/siteassets/liitepankki/ilmarinen/taloudellisia-tietoja/vuosikertomus/2018/yritysvastuuraportti-2018_fi.pdf, 16.10.2019

Varma. (2018). *Vuosi- ja yritysvastuuraportti*. Haettu osoitteesta <https://www.varma.fi/globalassets/vuosikertomus/varman-vuosi-ja-yritysvastuuraportti-2018.pdf>, 16.10.2019

Veritas. (2018). *Vuosiraportti 2018*. Haettu osoitteesta https://www.veritas.fi/vuosikertomus2018/dist/images/pdf/Veritas_vuosikertomus_2018_FI_15042019.pdf, 6.12.2019